

**ÂŞIK DERTLİ'NİN ŞİİRLERİNDE
"GURBET" TEMASI**
THE THEME OF "FOREIGN LAND"
IN ÂŞIK DERTLİ'S POEMS

Ahmet TÜZEL

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

E-posta: ahmettuzel61@gmail.com

Orcid: 0000-0001-9993-0176

Öz

Âşık Dertli, 19. yüzyılda yaşamış önemli halk şairlerindedir. Dertli, Halk edebiyatı şairi olması yanı sıra divan edebiyatına da ilgi duymuş, -teknik yönden kusurlu olsa da- aruz ölçüsü ile şiirler kaleme almıştır. Şairin daha küçük yaşlarında babasının vefatı ile başlayan zorlu yaşamı sıkıntılar, çileler ve zorluklarla geçmiştir. Köyün ayanlarından Halil Ağa'nın, Dertli ve ailesinin topraklarına el koyması ve Dertli'yi köyden sürgüne göndermesi ile gurbet yolculuğu başlayan Dertli, ömrünün büyük bir dönemini hep vatanından ve ailesinden uzakta geçirmiştir. Evlendikten sonra maişet derdinin de eklenmesi ile diyar diyar süren yolculuğu bitmek bilmemiştir. Bektaşî tarikatı mensubu olduğu bilinen Dertli, gurbet çilesini birçok şiirinde Allah'a sitem ederek dile getirmiştir. Gurbet ve ayrılık duygusunu bu kadar yakından yaşayan şairin, bu duygularını şiirlerine nasıl yansıttığını incelemek adına makalemizde Dertli Divanı'ndaki şiirler gurbet teması yönünden ele alınmış ve incelenmiştir. Gurbet temasıyla birlikte onunla yakınlık gösteren ayrılık, keder, ızdırap gibi kavramların da divanda sıkça işlendiği görülmüştür. Dertli'nin şiirlerine bakıldığında şairin "gurbet"i üç farklı şekilde ele aldığı tespit edilmiştir: Aile ve vatan topraklarından uzak kalmak, sevgiliden ayrı geçirilen her an/ sevgilinin olmadığı her mekan, Allah'tan ayrılıp dünya mekanında geçirilen zaman.

Anahtar kelimeler: Âşık Dertli, gurbet, Aşık edebiyatı.

Abstract

Âşık Dertli is one of the important folk poets who lived in the 19th century. In addition to being an artist of folk literature, he was also interested in divan literature and wrote poems in aruz prosody, albeit technically flawed. His difficult life, which started with the death of his father at a young age, passed with troubles, ordeals and difficulties. Dertli, who started his expatriate journey with the confiscation of Dertli and her family's lands and exile from the village by Halil Ağa, one of the notables of the village, spent most of his life away from his homeland and his family. With the addition of the livelihood problem after marriage, his journey from land to land did not end. Known to be a member of the Bektashi order, Dertli expressed his expatriate ordeal in many of his poems by reproaching Allah. In our article, in order to examine how the poet, who so closely experiences the feeling of statelessness and separation, reflects these feelings to his poems, the poems in the Dertli Divan are discussed and examined in terms of the theme of homelessness. It has been seen that concepts such as separation, grief and suffering, which are close to him, are frequently handled in the divan, along with the theme of homelessness. When Dertli's poems are examined, it was determined that the poet handled "homelessness" in three different ways: Staying away from family and homeland, every moment spent away from your lover or wherever your lover is not present, time spent apart from Allah in this world.

Keywords: Âşık Dertli, foreign land, Aşık literature.

GİRİŞ

16. yüzyıldan beri gelişimini sürdüren âşık edebiyatı 19. yüzyılda divan edebiyatı etkisine daha fazla girerek halktan ve halk zevkinden uzaklaşma eğilimi göstermeye başlamıştır. Âşıklar, Âşık Ömer ve Gevherî etkisinde kalarak aruz ölçüsünü, divan şiirinin nazım şekillerini daha çok kullanmaya başlamışlardır. Şairler, hece ölçüsüyle yazdıkları şiirlerde de daha çok Arapça ve Farsça kelime, terkip ve tamlamalar kullanmaya başlamışlardır (Köprülü, 1962: 524).

Âşık edebiyatı ve divan edebiyatı, 19. yüzyılın ikinci yarısında toplumdaki değişim ve gelişime paralel olarak gerileyip gelenekten uzaklaşmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde Bektaşî tekkelerinin tekrar açılmasıyla geçici bir gelişme göstermiş; fakat bu, eski sanat şekillerine dönmeye yetmemiştir. Büyük şehir merkezlerindeki âşık kahvelerinin yerini tutmaya çalışan semaî kahveleri gelenekten kopmuş eski ortak özelliğini kaybederek, dar bir çevreye seslenen bir zümre edebiyatı karakteri almaya başlayan âşık edebiyatının eski canlılığını kazanmasına yetmemiştir.(Köprülü, 1962: 43). 19. yüzyılda âşıklık geleneğine bağlı birçok şair ortaya çıkmış olsa da başarılı olan şair sayısı azdır. Bayburtlu Zihnî, Erzurumlu Emrah ve Dertli bunlardan birkaçıdır.

Araştırmamıza konu olan Dertli'nin dilden dile dolaşan şiirleri ilk olarak Osmanlı döneminde edebiyatla ilgilenen birkaç kişi tarafından yazıya geçirilmiş olsa da bu çalışmalar hacimsiz ve eksiktir. Dertli'nin şiirlerinin toplandığı ve yayımlandığı ilk ciddi eser Ahmet Talat Onay'ın 1928 yılında hazırlamış olduğu eserdir. (Onay, 1928) Milli mücadele döneminde Bolu Maarif Müdürlüğü yapan Onay'ın "*Aşık Dertli, Hayatı, Divanı*" adlı eseri, 2011 yılında Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yürütülen çalışma ile Hamdi Birgören tarafından *Aşık Dertli Divanı* adıyla yeniden neşredilmiştir ve çalışmamızda bu eserden faydalanılmıştır. Makalemizde, Dertli'nin hayatı hakkında kısaca bilgi verilerek Âşık Dertli'nin divânı incelenmiş, divânda yer alan 145 şiir içerisinden gurbet temasının işlendiği şiirler ele alınmıştır.

1. Âşık Dertli

19. yüzyılın önemli şairlerinden olan Dertli, 1772 yılında Bolu'nun Gerede ilçesine bağlı Şahnalar köyünde dünyaya gelmiştir ve şairin asıl adı İbrahim'dir. Babası Bayraktar Ali Ağa, annesi ise Ayşe Hanım'dır. Dertli, çocukluk çağlarında çobanlık ile meşgul olurken diğer yandan saz çalmaya merak salmıştır. Babasının vefat etmesinin ardından köyün âyanlarından olan Halil Ağa, Dertli ve ailesinin tüm topraklarına el koymuş ve onları köyden zorla göndermiştir. O sırada yaşı küçük olan Dertli, Dörtdivan ilçesindeki akrabalarının yanına sığınmış daha sonra İstanbul'a gitmiştir. Bu şekilde başlayan gurbet yolculuğu, Konya ve Mısır'la devam etmiştir. Kimi zaman zorla yurdundan uzaklaştırılarak kimi zaman ise geçim derdiyle ömrünün uzun bir

dönemini gurbette geçirmiştir. Zor geçen yaşam mücadelesi sebebiyle Dertli, kimliğini ve kişiliğini gurbette bulmuştur. (Artun, 2008: 301)

Taksimde dert vermiş dil nâ-şâdıma
Anın için Dertli dendi adıma
Ne yâre hayrım var ne evlâdıma
Âhir haram oldu hânûmân bize.

(ADD, s. 2)

Dertli, çalıştığı kahvehanelerde oraya uğrayan âşıklardan saz çalmasını öğrenmiş ve Lütü takma adını kullanarak şiirler söylemiştir. (Yüce, 1994) Asıl "âşık" oluşu ise Konya'da çalıştığı kahvehanede bir rivayete göre şu şekilde gerçekleşmiştir: Dertli'nin Konya'da çalıştığı kahvehaneye melâmi dervişler, gezgin âşıklar sıkça uğramaktadır. Gelen kişiler Hak âşığı, Allah dostu olarak görüldüğü için hizmette kusur edilmemesi konusunda çok hassas davranılmaktadır. Dertli, bu Hak dostlarından birine 39 gün kusursuz hizmet etmiş, kırkıncı gün dervişin besmele ile Dertli'ye bir bardak su içirmesi sonucu âşıklar dünyasına adım atmıştır. Bir bardak su ile gönlü ferahlayan, dili çözülen Dertli, Hak âşığı olarak on iki telli çöğür adı verilen sazı çalmaya başlamıştır. Gittiği yerlerde kendini geliştirmiş, olgun bir saz şairi olmuş, tasavvufa ve divan şiirine ilgi duymuştur. Önce Halveti tarikatına girdiği bilirse de Bektaşiliğe yönelmiş ve o çizgide ömrünü tamamlamıştır. (Onay, 2011: 2)

1846'da Ankara yolculuğunda vefat eden Dertli, Koyunpazarı yakınlarındaki bir caminin mezarlığına defnedilmiştir. 1955 yılında Gerede-Yeniçağa yolu üzerinde ona ait bir anıt mezar hazırlanmış ve naaşı buraya nakledilmiştir. (Konrapa, 1960)

2. Âşık Dertli'nin Şiirlerinde "Gurbet"

Gurbet, "doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer" olarak açıklanmaktadır.¹ Dertli'nin şiirlerine bakıldığında ise şairin "gurbet"i üç farklı şekilde ele aldığı tespit edilmiştir: a) Aile ve vatan topraklarından uzak kalmak, b) sevgiliden ayrı geçirilen her an, sevgilinin olmadığı her mekân c) Allah'tan ayrılıp dünya mekanında geçirilen zaman.

2.1. Vatan Topraklarından Uzak Kalmak

"Memleketinden uzak olma, vatanından ayrı yaşama halinin verdiği duygu, gariplik, yabancılık" (Ayverdi, 2011: 440) olarak tanımlanan gurbet duygusu çoğu zaman karamsarlık, yalnızlık, kötümserlik, tedirginlik temalarıyla birlikte anılmıştır. (Şimşek, 2019) Ömrü gurbette geçen Dertli'nin bu zorlu yaşamı şiirlerine gurbet teması olarak yansımıştır.

İnsanın yabancı bir memlekette yaşam mücadelesi vermesi zordur. Tüm bu zorluklara insan gurbette yalnız başına göğüs germek zorundadır. Sıkıntı ve kederler bazen o haddeye gelir ki insan isyan noktasına gelir. Dertli de sıkıntılardan bunaldığı

¹ TDK Sözlüğü

bir vakit Kirâmen Katibin'e sitem eder ve âh edecek halinin bile kalmadığından yakınır:

Kirâmen Kâtibîn, hâme-i kudret
Yazmış alnımıza kara yazılar
Bir taraftan gurbet, dert ile mihnet
Âh eylesem yaralarım sızlar

(ADD, K-126, s. 214 , d. 1)

Geçim derdiyle diyar diyar gezen ve ailesini geçindirmek için para kazanmaya çalışan Dertli'yi, en çok evlatlarına olan özlemi yormaktadır. Ailesinden uzakta zamanın bir türlü geçmeyişi, kavuşma vaktinin bir türlü gelmeyişi şairi hüznülmendirmektedir.. İnsan mutlu olduğunda zamanın nasıl geçtiğini anlamazken, sıkıntı ve elemliyen zaman durma noktasına gelir:

Aksine dönmekte bu çarh-ı devrân
Bilmem bu sözümde var mıdır noksan
Biz gurbet ilinde sefîl, ser-gerdân
Bilmem ne hâldedir körpe kuzular

(ADD, K-126, s. 214 , d. 2)

"Ölüm Allah'ın emri de şu ayrılık olmasaydı" sözüyle türkülerimizde de dile getirilen ayrılık duygusu, gurbet ile iç içedir. Gurbete giden kişi sevdiklerinden, doğup büyüdüğü topraklardan ayrılır ve bu ayrılık insanın yüreğinde hep bir sızı olarak kalır. Yaşanan bu acı o kadar derinden hissedilir ki karşılaştırıldığı kavram en büyük acıyı veren ölüm olgusudur. Ayrılık, Dertli için ölmekten daha vahim bir duygu haline gelmiştir. Ailesini ve vatanını özleyen şair, "vatan sevgisi imandandır" atasözüyle özlemine müspet bir duygu olarak ifade eder:

Dertli, ölüm haktır, âsân demişler
Ölümden beterdir hicrân demişler
Hubbül vatan mine'l-îmân demişer
Gönül ol sebepten vatan arzular

(ADD, K-126, s. 214, d. 3)

Dünyada zenginler ve fakirler şeklinde ekonomik anlamda sınıfsal farklılık tarihin her döneminde olmuştur. Yoksul olanların bazıları bu duruma Allah'ın takdiri olarak rıza göstermiş, gönül zenginliğine önem vermiş ve mutlu olmayı başaramışlardır. Bazıları ise fakirlikten dem vurmüş, sınıfsal ayrıma karşı çıkmış ve hatta bu durum devrim kalkışmalarına ve zenginlerin mallarını yağmalamaya kadar gitmiştir. Bunun sebebi, yoksulların geçim derdiyle türlü sıkıntılar çekerken, varlıklı insanları dertsiz, mutlu ve rahat olarak görmeleridir. Dertli de bu duruma sitem etmektedir. Kendisinin gurbet diyarlarında korku ve sıkıntılarla mücadele ederken, ellerin(varlıklıların) bolluk ve rahatlık içerisinde oluşu ona dokunmaktadır. Ayrıca divan ve halk şiirlerinde görülen sevgiliye ulaşma konusundaki "rakip" kavramı

düşünüldüğünde de Dertli sevgiliden ayrılır, gurbettedir. Rakipler ise sevgiliyle sohbet, eğlencededir. Çünkü rakiplerin geçim derdi yoktur:

Ey Dertli kalmışım ben bu hayrette
Diyâr-ı gurbette, vehm ü zulmette
Hep eller işrette, nâzda, sohbette
Ben yârimden cüdâ düştüm, ağlarım

(ADD, K-112, s. 199, d. 4)

Saz şairleri gezgin kişilerdir ve geçimlerini kahvehanelerde şiir söyleyerek sağlarlar. Sabit bir mekanları yoktur. Yolculuk, onların yaşamının önemli bir parçasıdır. (Köprülü, 2004) Bu yolculuklarda dağlar aşılır, çöller geçilir. Sanat icra etmek gaye olsa da temel ihtiyaçlarını karşılamak için insanın maddiyata ihtiyacı vardır. Dertli de saz şairliğiyle geçimini sağadığı için bu duruma "kısmet toplama" adını vermektedir. Yolculuk ve gurbet zorluk demektir. Bu zorluk şairin her gurbeti anışında karşımıza çıkmaktadır:

Gâhi sâil gibi düştüm yollarda
Gâhi Mecnûn gibi kaldım çöllerde
Bir kısmet cemine gurbet illerde
Çok meşakkat çektim, çok yuvarlandım

(ADD, K-110, s. 197, d. 3)

Acı çeken insanın tahammül seviyesi aşıldığında vücut savunma mekanizması olarak gözyaşı salgılar ve durum ağlamak olarak karşımıza çıkar. (Çelik, 2018) Ağlayan insanın sinir sistemi rahatlar ve belli bir süre sonra vücut yeniden dengeye girer. Acı ve kederlerin çok olduğu noktalarda gözden akan yaş artık tükenir ve göz yaşı torbalarından kan sızar. Bu durum da "kan ağlamak" şeklinde dilimizde kullanılır. Dertli, gurbette o kadar çok acı çektiğini ifade eder ki artık gözleri ağlamaktan yorulmuş, gözyaşları tükenmiş ve gözlerinden kan sızmaktadır. Kendisine teselli için şarap sunan sakiye de öfkelenen şair, kendisinin meyhane pîrinin kadehinden kanmış olduğunu, buna rağmen acısının dinmediğini söyler. Bir kadeh şarap onu teselli edemez. Çünkü onun acısı tahmin edilenden çoktur:

Sâki sunma bize mey-i engûrü
Canlar câm-ı pîr-i muğândan kanık
Dost elinden düştük gurbet illere
Hicr ile gözlerim kana bulanık

Vâsıl olan var mı hiç visâline
Akıl fikir ermez pür-kemâline
Âftâb-ı hüsnüne, hûb cemâline
Var mı Dertli gibi abası yanık

(ADD, K-107, s. 193, d. 1-3)

Gurbete giden insanın temel motivasyonu bir gün yeniden sılaya kavuşmaktır. Bunun hayali ve özlemiyle gurbette çekilen çilelere göğüs gerilir. Ama bazen zorluklar ve hasret o kadar boğar ki insanı, ümitsizlik duygusu galip gelir. Sılaya kavuşamayacağını düşünür ve karamsarlığa düşer:

Hasret-i kaddinle gurbet illerde
Geçmededir vakt ü zamânım benim
Gâhi beyâbanda gâhi çöllerde
Kesilmiştir tâb ü tûvânım benim

Böyre ayrılığa kör olsun sebep
Fedâdır uğruna ser ü cânım hep
"Yâ peri" esmâsın çeksem rûz ü şeb
Gelmez m'ola kaşı kemânım benim

(ADD, K-115, s. 203 , d. 1-2)

Dertli, Bektaşî geleneğine bağlı bir şairdir. Sunnî din adamlarına göre şirk ya da günah kabul edilen birçok husus ona göre âdettendir. Allah'ın herkese kısmet, bereket ve mutluluk dağıtırken, Dertli'ye gurbet verdiğini ve bu duruma isyan ettiğini belirtir:

İçirdin feleğin câm-ı zehrini
Aldı gam leşkери gönül şehri
Yeter bunca demdir çektim kahrını
Diyâr-ı gurbeti bana mı verdin?

Bu nasıl tecellî, bilmem ne hikmet
Serpilmiş cihâna dâne-i kısmet
Dertli'yi gurbette koydun âkıbet
Firâkı, hasreti bana mı verdin?

(ADD, N-75, s. 147, d. 3-4)

Diyar diyar gezen ve sıra hasretiyle yanan Dertli yolculuklarını şu dizelerle tarif etmiştir:

Gâhi bittim gülşen-i dehr içre şebbûylarla ben
Gâhi aktım nehrler içre akar sularla ben

Gâh feleklerde meleklerle berâber gezmişim
Gâh refâkat eyledim sahrâda âhûlarla ben

Gâhi ünsiyette buldum kendimi fark eyledim
Gâh sedef karnında hem-demlendim incûlarla ben

Gâhi Ankâa'larla pervâz eyledim seyr-i semâ
Gâh vîrân bekledim genc üzre baygularla ben

Dertli-i nâ-çârı kurbundan cihâna def' edip
Hasret-i cânân ile kaldım bu kaygularla ben
(ADD, D-27, s. 75, b. 1-5)

2.2. Sevgiliden Ayrı Geçirilen Zaman

Dertli, sevgiliden ayrı geçirilen her anı ve sevgilinin olmadığı her mekanı gurbet olarak görür ve sevgiliden ayrı kalmak onun için dayanılmaz bir acıdır. Sevgiliye kavuşmak için her yol denenir ve mübahdır. Dertli, sevgiliye kavuşmanın yollarını arar ve bunun bedeli eğer canını vermekse bunu seve seve yapacağını söyler:

Devây-ı vaslın ey cânâ, hayât ise bahâsın kes
Koma bin türlü illet, ehl-i sevdâyı süründürme
O, kem-perver deme şâhım, cevâp eyle, arasın kes
Adâlet vaktidir şimdi bu da'vâyı süründürme
(ADD, S-45, s. 101, d. 2)

Dertli, etrafındaki insanlar tarafından mutlu görünse de derdinin çok olduğunu söyler ve en çok derdi çekenin de kendisi olduğunu iddia eder:

Dertli-i bî-çareyi dertsiz sanır bî-dertler
Ol ise dert ü belâ ikliminin sultânıdır.
(ADD, D-41, s. 92, b. 6)

Dertlerinin çok oluşu ve gurbet Dertli'nin seçimi değil takdir-i ilahidir.

Dûr olmayı ister mi kişi öz vatanından
Ey Dertli-i bî-çare bu esrârda ne hâl var
(ADD, K-58, s. 119, b. 5)

Gurbet sadece dört duvar olan evden, toprak parçası olan bağ bahçeden ya da aileden uzak kalmak değildir. Şairler için sevgiliden ayrı kalınan her an gurbettir. İster Cennet olsun, ister bolluk bereket... Âşık sevgiliden uzaksa, âşığın bulunduğu mekan kendisi için Cehennem'dir. Ve âşığın sılası sevgilinin yanındır. Dışarıdan bu ızdırap görünmese bile yürek yangın yeridir:

Bana derler ne yatarsın gurbette
Bilmezler çektiğim aşk fesâdıdır
Tâ ezelden böyle çekilmiş kalem
Nice şâd olayım, dil-nâ-şâdıdır.
(ADD, K-144, s. 237, b. 1)

Sevgiliye kavuşmak, sıla hasretini bitirmek için Dertli, sevgiliye yalvarır. Sevgiliye kavuştuğu an gurbet ve ayrılık bitecektir fakat sevgili bunu kabul etmez:

Dilberâ gülşâne doğru gel dedim, gelmem dedi
Bezm-i âşıkana doğru gel dedim, gelmem dedi

Gel dedim gelmem dedi nedir muradı dilberin
Yürü bizden yâre doğru gel dedim gelmem dedi

Gel ciğer-parem dedim durdu kaden nuş etmeğe
Saki-i devrane bir gel gel dedim gelmem dedi

Hatır-ı uşşakı gözle şahım ihmal eyleme
Ol ulu meydane doğru gel dedim gelmem dedi

Dertli can kurbanın olsun bir kadem bas yanıma
Na-bedid eyvana doğru gel dedim gelmem dedi
(ADD, D-15, s. 61, b. 1-5)

Sevgili, Dertli'nin acı ve kederine karşı çoğu zaman cevap dahi vermez, âşığı
görmezden gelir:

Eyledin zülfün gibi âhir perîşân hâlîmi
Sormadın rahm eyleyip bir kez benim ahvâlîmi
(ADD, D-16, s. 63, b. 1)

Sevgiliden yüz bulamayan ve kavuşamayan Dertli bazen de gurbeti bir kurtuluş
olarak görür ve divane gibi diyar diyar gezer:

Dertli-i bî-çâreyi bir yerde sakın kılmayıp
Gezdirebilir kûh ile sâhra büsbütün dünyâ-yı aşk
(ADD, D-22, s. 69, b. 5)

Ama nereye giderse gitsin sıla/sevgili gibisini bulamadığını da itiraf eder:

Bî-mürüvvet çarh kılar çoktandır istiğna bana
Rahm-ı mâderden sağır oldu geniş dünya bana
(ADD, D-6, s. 49, b. 1)

Bu yolculuklar sırasında birçok insanla karşılaşan şair, en çok hürmeti ve izzeti
Alişan Bey'den görmüştür. Gurbette biraz olsun sıcak yuva özlemi giderse de Alişan
Bey'in kız kardeşine ilgi duyması Dertli'nin oradan da gönderilmesine sebep olmuştur.

Dertli bir yerde çok eğlenmezdi ammâ, neylesin
Lütfu çok, ihsânı çok bir Âlişân eğler beni.
(ADD, D-18, s. 65, b. 5)

Dertli'nin şu dizeleri ise belki de bu olay üzerine söylenmiştir:

Dil-rubâlar mülk-i hüsne Dertli'yi nefy etmeye
Geldiler bir araya hakkında fermân ettiler
(ADD, D-36, s. 87, b. 6)

2.3. Dünya Mekânında Geçirilen Zaman

Dertli'nin bazı şiirlerinde ise "gurbet" Allah'tan ayrı olmak şeklinde karşımıza
çıkar. Bu durum Dertli'nin tasavvufi şiirden de haberdar olduğuna delildir.

Ger sorarsan ey hâce evvel mekânımdan benim
Kâf u nûn sırrındaki kurb-ı azîmü'ş-şân idim

Çâr anâsır içre şimdi şöyle mahbûs olmuşum
Nûr kandilinde evvel manzar-ı Sübhân idim

Âkıbet devrân beni saldı diyâr-ı gurbete
Âh o günler kandedir kim vâsıl-ı cânân idim
(ADD, D-25, s. 73 , b. 2-3-4)

Yine başka şiirinde;

Ezel bî-dert idim, bir Dertli oldum
Makam makam gezdim, cihâna geldim
Kendimi ahsen-i takvîmde buldum
Hakk ile vâkıf-ı esrâr idim ben
(ADD, N-74, s. 145 , d. 3)

SONUÇ

19. yüzyıl âşıklarından Âşık Dertli, halk şiiri ve klasik şiire hâkim olan önemli bir şairdir. Ömrünün büyük bir kısmı doğduğu topraklardan, ailesinden ve çocuklarından uzakta geçmiştir. Gurbette çektiği zorluklar ve sıkıntılar onun şiir dünyasına da yansımıştır. Divanı incelendiğinde, gurbet temasını sıkça işlediği ve gurbetin getirdiği ayrılık, ızdırap gibi duyguların şiirlerine yansıdığı görülmektedir. Dertli'nin şiirlerine bakıldığında şairin "gurbet"i üç farklı şekilde ele aldığı tespit edilmiştir: Aile ve vatan topraklarından uzak kalmak, sevgiliden ayrı geçirilen her an ve Allah'tan ayrılıp dünya mekanında geçirilen zaman şeklinde gurbet teması karşımıza çıkmaktadır.

Dertli, gurbette çektiği sıkıntılardan bunaldığı bir vakit Kirâmen Katibin'e sitem ederek âh edecek halinin bile kalmadığından yakınmıştır. Zorluklar ve hasret; âşığı o kadar yormuştur ki kimi zaman ümitsizlik duygusu galip gelmiş, sılıya kavuşamayacağını düşünerek karamsarlığa kapılmıştır. Memleketine olan özlemini, "vatan sevgisi imandandır" atasözüyle ifade etmiştir.

Âşık Dertli gurbet diyarlarında korku ve sıkıntılarla mücadele ederken, ellerin (varlıkların) bolluk ve rahatlık içerisinde oluşuna sitem etmiştir. Gurbet acısını dindirmek ve kendisine teselli vermek isteyenleri "şarap sunan sâki" mazmunu kullanarak eleştirmiş; kendisinin meyhane pîrinin kadehinden kanık olduğunu, buna rağmen ayrılık-gurbet acısını dindiremediğini söylemiştir. Âşık Dertli çoğu kez şiirlerinde Allah'a sitem etmiştir. Allah'ın herkese kısmet, bereket ve mutluluk dağıtırken, kendisine gurbet verdiğini ve bu duruma isyan ettiğini belirtmiştir.

Dertli'nin şiirlerinde az da tasavvufi manada gurbet anlayışı hakimdir. Dünya hayatı, Dertli için sürgün yeri olarak görülmüştür.

KAYNAKLAR

Artun, Erman (2008). *Âşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.

Ayverdi, İlhan (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Onay, Ahmet Talat (2011). *Âşık Dertli Divanı*. (Haz. Hamdi Birgören) Bolu: Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Çelik, Metin (2018). "Duygusal Ağlamanın Bilmecesi: Ne Zaman ve Neden Ağlarız?". *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*. C. 2. S. 4. s. 415 – 428.

Konrapa, Zekai (1960). *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.

Köprülü, Mehmet Fuat (1962). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Güven Basımevi.

Köprülü, Mehmet Fuat (2004). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şimşek, Yaşar (2019). "Kemalettin Kamu ve Gültekin Sâmanoğlu Şiirlerine 'Gurbet Teması' Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Bakış". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 34. s. 325-341.

Yüce, Nuri (1994). "Dertli". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay. C. 9. s. 186-187.

KISALTMALAR

ADD: Âşık Dertli Divanı (Onay, 2011)

K: Koşma

S:Semai

N: Nefes

K: Kalenderî

d: Dörtlük

b: beyit numarası